

ПРОБЛЕМА ІСТОРИЧНОГО АСПЕКТУ ВИВЧЕННЯ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ГУРТКОВОЇ РОБОТИ

Гордієнко О. А., канд. пед. наук, доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови Житомирського державного університету імені Івана Франка

Одним із основних завдань сучасної освіти надалі залишається сприяння розвитку соціально-культурної та громадянської компетентності особистості. Допомогає реалізувати означене завдання, зокрема, гурткова робота, де належне місце може відводитися усній народній творчості. І хоча багато фольклорних творів сприймаються сучасним читачем не зовсім як високий вид мистецтва, це не заважає глибині сприйняття їх змісту та образів. Останнім часом, знявши з очей шори примітивного матеріалізму, ми поринаємо у світ усної народної творчості, де знаходимо відгомін давніх уявлень про виникнення і устрій світу, адже вони створювались у давнину в контексті міфологічного мислення, що втілювалось у певних традиційних ритуалах. Таким чином, здобутки українського народу, зокрема, фольклорні твори, що мають високий рівень виховного потенціалу та сприяють забезпеченню освітніх цілей, не втрачають своєї актуальності.

Об'єктом сучасних психолого-педагогічних досліджень залишається професійна підготовка та удосконалення технологій навчання майбутнього педагога (А. Алексюк, В. Бондар, С. Гончаренко, М. Євтух, І. Зязюн, О. Пехота, І. Підласий, О. Савченко та ін.); шляхи інтенсифікації професійної підготовки майбутніх педагогів (Н. Гузій, І. Гуткіна, П. Щербань та ін.). Проблема вивчення творів усної народної творчості не є новою, їх розглядають в контексті морально-естетичного та творчого виховання дітей у процесі їх навчальної діяльності та дозвілля. Вагомий внесок у вивчення цієї проблеми зроблений В. Кучинським, М. Лановик. Усе це свідчить про важливість означених проблем, про постійний інтерес науковців до них [2, с. 17]. Слід зазначити, що проблема теоретичних основ вивчення фольклору студентами – майбутніми педагогами у процесі їх підготовки до гурткової роботи, зокрема, вивчення історії збирання фольклорних творів є недостатньо вивченою.

Мета статті – аналітичний огляд, синтез та узагальнення проблеми вивчення фольклору в історичному аспекті, що є особливо актуальним для сучасної методики у контексті підготовки педагога до гурткової роботи як засобу вдосконалення його педагогічної компетенції. Адже вивчення та творче переосмислення ідей мислителів минулого може виступити одним із джерел для духовного відродження України. Матеріали статті можуть

бути використані для вдосконалення методики вивчення фольклору як складової системи підготовки майбутніх спеціалістів гуманітарного та мистецького профілів.

Становленню української фольклористики передував етап збору та запису народної поезії, створення перших рукописних збірників фольклору, творчого його використання в літературі. У процесі підготовки студентів до вивчення фольклору активно велася творчо-пошукова робота, зокрема, використовувались групові та індивідуальні проекти, фішбоун, метаплан, інтерактивні вправи.

Першим збирачам фольклору був притаманний стихійний інтерес до усної народної творчості, про що свідчать розмаїті рукописні пісенники, збірники прислів'їв, приказок тощо. Водночас намітилось прагнення систематизувати матеріал, розібратися в потоці рукописної літератури і встановити критерії відбору та оцінки. Першим етапом цього процесу є вивід фольклору зі статусу належності виключно до соціальних низів і визнання його художньо-естетичної цінності нарівні з авторською літературою. Інший крок – свідоме збирання, дослідження та публікація цих безцінних перлин усної словесності.

Виняткове місце в історії української фольклористики належить Тарасу Шевченкові. У розумінні Кобзаря народна творчість – це правдиве високопоетичне відображення життя трудового люду. Особливий інтерес виявив він до народної історичної поезії, вбачаючи в ній відгомін визвольної боротьби, доказ сили і волелюбного духу народу. Як до традиційної, так і до сучасної йому народної поезії Шевченко підходив із соціальних позицій. Про це свідчать його записи антипанських пісень, оповідань, переказів, серед яких є багато новотворів. Він захоплюється сім'ями трударів, у яких панують тепло та щирість у взаєминах, а саме родинні стосунки відіграють вирішальну роль у вихованні молоді. Прикладом може послужити ліричний вірш «Садок вишневий коло хати», який став народною піснею.

Продовжувачем традицій Т. Шевченка стала Марко Вовчок. Особливо щедро вона використовувала фольклорні мотиви щодо соціальних контрастів сільського життя («Кармелюк», «Лимерівна», «Дев'ять братів і десята сестриця Галя» та ін.). Часто зверталася письменниця до фольклорних прийомів типізації (твори циклу «Народні оповідання»).

Велика роль у розвитку української народної пісенності належить Миколі Лисенку, який записав сотні народних пісень з мелодіями, видав 7 випусків «Збірника українських пісень» (1868–1907) по 40 пісень у кожному, збірник «Українські обрядові пісні», збірники танків та веснянок «Молодощі» та ін. Він один із перших став досліджувати мелодії народних дум та пісень і вважав, що народна музика залежить від соціальних умов життя. Він виступав проти міграції сюжетів пісень і відстоював національну самобутність української народної пісенності. Лисенко теоретично обґрунтував стиль народних пісень і дослідив репертуар їх окремих видатних носіїв [1, с. 10]

Михайло Драгоманов також багато зробив у збиранні та дослідженні української усної словесності, яку вважав вдячним матеріалом для пізнання суспільно-економічного життя, дум і поглядів народу. Увесь фольклорний матеріал вчений поділив на дві групи: що відображає національне народне життя, світогляд, побут, історію, і такий, що є запозиченим, мандрівним. До першої групи він відносив народну пісенність (крім балад), до других – казки, притчі, легенди, балади, байки тощо. Першу групу вчений досліджував у тісному зв'язку з історією, економічним життям народу, другу – на основі історико-порівняльного методу, слідкуючи за варіюванням та міграцією їх сюжетів. У другій групі вчений досліджував переважно прозу [5, с. 135]

Найбільший внесок у розвиток української фольклористики зробив Іван Франко. Свої погляди на народну творчість він виразив у праці «Студії над українськими народними піснями». Народні здобутки він розцінював як духовне надбання народу, як своєрідне художнє відображення суспільно-економічних умов його життя в певну епоху. Народну поезію Франко визначав як глибоко реалістичну творчість, дослідження якої неможливе у відриві від тих умов життя народу, на ґрунті яких вона виникла і які зобразила. У своїх фольклористичних працях він відзначив соціальне спрямування, високу гуманність і реалізм кращих творів народної поезії. Погляди Франка на українську народну поезію яскраво характеризують його як передового діяча науки. Високо цінував І.Франко народну поезію, від якої віяло творчою енергією, педагогічним розумом і вмінням трудящих [4, с. 257]

Велику роботу з видання українського фольклору провів Михайло Грушевський. У своїй праці «Історія української літератури» він торкнувся різних видів звичаєво-обрядової поезії. Дослідник підкреслив світоглядні основи художньої творчості, визначив безперервність і спадкоємність народнопоетичної традиції, оцінив колективну усну поезію як високохудожнє, життєствердне мистецтво, охарактеризував живучість обрядової поезії як наслідок її нерозривного зв'язку з конкретною культурно-історичною і трудовою практикою мас. Автор виокремив різні історичні етапи розвитку української звичаєво-обрядової поезії, дав характеристику окремим жанровим формам, відзначив особливості художньої структури, ритміки, образності, стилю кожної форми, її виховний та пізнавальний характер. Він один із перших звернувся до проблеми вивчення усної неписьменної словесності народу як першооснови і першої фази в історії української літератури [3, с. 229]

Отже, для того, щоб повно і всебічно здійснювати вивчення фольклору, важливо вивчити досвід, уже напрацьований у попередні часи. Аналіз, здійснений у статті, продемонстрував, що питанням вивчення творів усної народної творчості в різні періоди розвитку української науки про фольклор приділялася певна увага. Воно переважно мало інформаційний характер і потребує подальшого вивчення. Проведене дослідження не

вичерпує всіх аспектів проблеми. Зокрема, потребують подальших досліджень проблема підготовки студентів – майбутніх педагогів до проведення аналізу творів усної народної творчості. Подальші дослідження цієї тематики можуть охоплювати більш широкий спектр навчально-наукової літератури, зокрема до початку ХІХ століття. Успішне розв'язання означених питань дасть змогу вибудувати досконалішу систему вивчення фольклору майбутніми педагогами, що стане важливим кроком у забезпеченні якості позашкільної роботи.

Список використаних джерел:

1. Балюк В. П., Кузьміна Н. М., Спірякова С. В. Історія таланту. Микола Лисенко. (180 років від дня народження): бібліограф.покажч. Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Бібліотека імені Михайла Андрійовича Жовтобрюха, 2022. 30 с.
2. Борисенко М. Міждисциплінарні зв'язки як засіб формування у студентів світоглядних поглядів. *Вища школа*. 2004. № 3. С. 17–19.
3. Михайло Грушевський. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. Київ: Обереги, 1993. Т. 1. С. 227–262.
4. Сокіл Ганна. Фольклористична діяльність Івана Франка: організація збирацько-дослідницької роботи. *Українське літературознавство*. 2008. Вип. 70. С. 255–262.
5. Ясь О. В. Порівняльно-історичний метод у дослідницьких практиках Михайла Драгоманова. *Український історичний журнал*. 2012. № 2. С.133–158.